

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

חמ יחיו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים: (ב) ויגד ליעקב ויאמר הנה בנה יוסף בא אריה ויתחזק ישראל וישב על-

המטה

תרגום אונקלוס

מח (א) והיה בחר פתגמא האליו ואמר ליוסף הא אבוקי שקיב מרע ודבר ית הרין בנהי עמיה ית מנשה וית אפרים: (ב) והיו ליעקב ואמר הא ברך יוסף אחי ליתך ואתקף ישראל ויתב על ערסא: ואמר

מח (א) נאך דיעונו בענע בענה יטעו וואר דע דעם יוסף בעריכטעט: זיע הע! דיין פאטער איזט קראנקו ער נאהם זיינע צווייא זאנהע מיט זיך, נעמלך מנשה אינד אפרים. (ב) מאן בעריכטעטע עם דעם יעקב, אונד שפראך: זיעהע! דיין זאהן יוסף קעסטט צודיר! דא מאכטע זיך ישראל שטארק, זעטצטע זיך אויף

ר ש י

מח (א) ויאמר ליוסף. אחד מן המנידים והרי זה מקרא קצר ויא' אפרים היה רגיל לפי יעקב בחלמוד וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אלל אביו למכרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברנס יעקב לפני מותו: (ב) ויגד המגיד ליעקב ולא פיר' מי והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני

ב א ו ר

אלא פורש שם למי, ואולי יאמר שאין לומר, כי ממילא נשמע שזב על עשו הוזכר לפני זה, גם פה כן שב על יורף הוזכר, לכן לא יגהה ממנו מזכיר לפירוש הב', אבל נכון הוא בעלמו מבלי ראי' אחרת: ה'מטקה, ה'רד"ק נשרשים מסתפק אם שרשו מטט, והח"ס שרשית, ודגש העי"ת לחסרון הכפל, ומשקלו פלה ובתשלומו מטטה נפלא שמקתהו, שמלה, או שרשו נטה, והמ"ס נוסף ודגש העי"ת לחסרון וו"ן פ"פ, ומשקלו מעה ובתשלומו מנטטה ע"מ קצרה, מקדמה ולכן הביאו נדרש מטט ובשרש נטה, אמנם דעתו נטה שרשו נטה, ונגזר השם מן הפעל הזה, לפי שהאדם שוכב עליה ופושט עלמו ונשען עליה מענין כנחלים נטיו (במדבר כ"ד ו'), שהוא ענין פשיטה ומתיחה, וראש המטה הוא המקום אשר ראש האדם שוכב עליו, והוא אל ממנו אל המטה:

מח (א) ויאמר ליוסף, האומר, ורבים נמכו, והנה יב"ע תרגם ואיתאמר ולא תרגמו כהוראת בנין הקל, רק כהוראת בנין נפעל (כי בנין נפעל מתורגם בארמי בבנין התפעל), וכוננו זה לשלוח החסרון, ולכוננו זאת מתורגם בל"א (והוזכר דעק יוסף בעי ריכטעט): ויקח את שני בניו עמו אח מנשה וג', שהם מנשה ואפרים, וכן מתורגם בל"א, ולקחם עמו כדי שיברנס יעקב לפני מותו: (ב) ויגד ליעקב, המגיד, ויב"ע תרגם ותניאו, בלשון רבים, והוא מלשון סיפור (ערלעהוטן), ולא מלשון אמירה, (זאגען), ובל"א מתורגם (זאן בעריכטעטע), ויתישב על פיהם קבור לשון הכתוב, וגם כפל הלשון ויגד ויאמר, כי כבר כתבנו בהקדמה כי ענין ההגדה הוא רק הודעת הדבר ולא יורה על לשונו ממש שהודיע בה, רק על כלל ההודעה, אבל ענין האמירה הוא ספור הדברים של המודיע בלשונו ממש, ולכן לא ישובח האומר ויגד ליעקב היה בנד יוסף בא אליך, כי ויגד הוא רק הודעת הענין ולא יונלל בו הודעת הלשון ממש, אמנם המליצה הנכונה היא ויגד ליעקב כי בנו יוסף בא אליו, חולס בהוספת מלת ויאמר בזה המליצה ננויה בדרך כלל ופרט, בתחלה יכלול הודעת הדבר, ואח"כ יפרש הלשון ממש שהודיע, וכחונ כלל זה על לוח לנד, כי במחשבי הספקות יחיר לך: ויתחזק ישראל, לחלוק כבוד למלכות, כפי האפשר לו אז (כי לא יכול לעמוד) וההפך ולא קט ולא זע ממנו (אסתר ה' ע'). (כ"ע סבורנו): וישב על אשתה, היו רגליו

המטה: (ג) ויאמר יעקב אל--
 יוסף אל שדי נראה אלי בלוי
 בארץ כנען ויברך אתי: (ד) ויאמר
 אלי הני מפרה ודרביתה
 ונתתיה לקהל עמים ונתתיה את
 הארץ הזאת לזרעה אחריה
 אחזת עולם: (ה) ועתה שני בניה
 הנולדים לך בארץ מצרים עד--

אים בעמטט, (ג) אונד שפראך
 צו יוסף: גאטט, דער אלל-
 מעכטיגע ערשען מיר צו לוו
 אים לאנדע כנען, אונד זעננע-
 טע טיך, (ד) שפראך צו מיר:
 איך ווילל דיך פֿרוכטבאר מא-
 כען, פֿערמעהרען, אונד צו
 איינער מענגע פֿעלקער מא-
 כען, זאראן ווילל איך דיינעם
 זאמען נאך דיר דיעזעם לאנד
 איינגעבען אלס איין אייגענ-
 טהום אויף עוויג. (ה) נון זאל-
 לען דיינע ביידען זאָהנע, וועל-
 כע דיר געבאָרען וואָרדען אים
 לאַנדע מצרים, בעפֿאר איך צו

כא

הרגום אונקלוס

ר ש"י

(ג) ויאמר יעקב ליוסף אל שדי איחגלי לי
 בלוי בארעא דכנען ובריה יחי: (ד) ויאמר
 לי הא אנא מפשיינך ואסגינך ואחגינך
 לכנשת שבטין ואתן יח ארעא הרא לבנה
 בתרך אחסנת עלם: (ה) וכען תרין בנה
 דאיחילידו לך בארעא דמצרים עד מיתי
 לותך

מלך הוא חלק לו כבוד מכאן שחולקין
 כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות
 וירדו כל עבדיך אלה אלי וכן אלי וישנס
 מתניו וגו': (ד) ונתתיך לקהל עמים.
 בשני שעתידים לנחת ממני עוד קהל
 ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גויס
 גוי אמר לי על בנימין קהל גויס הרי
 שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן
 למדני שעתיד אחד משבטי לחלק ועתה
 אותה מתנה אני נותן לך: (ח) הנולדים
 לך עד באי אליך. לפני באי אליך כלומר

באור

למטה לארץ ולכך כתוב לפניו ויולא יוסף ארס מעם ברכיו וגם להגיד חזקו של יעקב שכל
 דברי כוונתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד שטיס כל דבריו וא"כ ויאסף רגליו אל המטה
 (לקמן מ"ט ל"ג), הכניסם אל המטה, כמו ואספתו אל חוך ביתך, (דברים כ"ב ז'), ואין
 א"ש מאסף אותי הביתה (אופטיס י"ט י"ח). (הרש"ם): (ג) אל שדי נראה אלי בלוי,
 בשו"ב מפרן ארס, שנאמר שם אני אל שדי (לעיל ל"ה י"א): ויברך אחי, כמ"ש שם ויברך
 אתו (שם ט'): (ד) הנני מפרך והרביחך, כמ"ש שם פרה וכנה (שם י"א): ונחתיך לקהל עמים,
 כמ"ש גוי וקהל גויס יהי ממך (שם): ונתתי את הארץ הזאת לזרעך וגו', כמ"ש שם ולזרעך אחריך
 אחן את הארץ (שם י"ב), ושם נכפל הלשון לך אחננה ולזרעך אחריך אחן וגו', ומתורגם שם כל"א אחננה
 (געבען), לשון מתנה שנתנם לו להיות שלו, אבל יכול להיות עדיין מתורגם גוביינא, ואתן
 מתורגם (זיינגעבען), שהוא לשון כינוש ונתינה ממש לרשותו, וזאת לא תהיה רק לזרעו באי
 הארץ, אמנם פה קי"כ הכתוב ולא כתב נתינה ראשונה רק האחרונה שהיא הכינוש אשר
 לזרעו שהיא בעיקרית, והיא לא תהיה עד אשר תפרה או זכלת את הארץ, ולכן מתורגם
 פה (זינדן), היינו אמר שיהיו לקהל עמים, או ונתתי את הארץ וגו', ומתורגם (זיינגעבען),
 שהוא הכינוש: (ה) ועתה שני בניה וגו', כלומר מאשר נתת לי הקב"ה את ארץ כנען הרי
 בראיתי לעשותך כבוד ליטול מי שני שבטים ולכך שני בניה יטלו כבוד ראובן ושמעון, [ועיין
 מ"ש כ" וינא (שם ל' ה')]: עד באי, לפני באי, כדכתוב וליוסף ילד שני בנים בטרם

באִי אֵלֶיךָ מִצְרִימָה לִי־הֵם
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן
יְהוּדָה לִי: (ו) וּמוֹלְדֹתֶיךָ אֲשֶׁר־
הוֹלִדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ
על

חרגום אשכנזי שנו
דיר נאך מצרים געקאממען
בין, מיין זיין! אפרים אונד
מנשה זאללען מיר געהארען
וויא ראובן אונד שמעון;
(ו) דיא קינדער אבער,
דיא דוא נאך איהנען ער-
צייגט האבען ווירסט, זאל-
לען

ר ש"י

חרגום אונקלום

לְוַחַךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי אֵינּוֹן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קְדָמַי: (ו) וּבְנֵיךָ דִי
תוֹלִיד בְּתֵרֵיהוֹן דְּלָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אַחוּהוֹן
יחקרון

שולדו משפרשת ממני עד שנאתי אללך:
לי הם. בחשבון שאר בני הם ליטול חלק
בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך. אם
תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בדרך
שנתי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא
יהא

ב א ו ר

תנא שנת הרעב (שם מ"א נ'), כלומר קודם שנאתי מצרימה. (הרש"ם): לי הם, בחשבון
שאר בני הם: (ו) ומולדתך אשר הולדת אהריהם, רש"י והראב"ע והרד"ק גזרשים שרש
ילד פי' אשר תוליד ונא עבר במקום עמיד בדרך זרות ולא נמלא רק מעט במליכות שאינן
בבואיות רק סיפורים, וכן חרגמו אונקלום ויב"ע דתוליד, ומ"ש הראב"ע ואם יטעון טוען
כי לא מלאנו ליוסף בנים אחרים גם זו איננה טענה כי יתכן שהיו ובעבור שירשו עם אחיהם
לא הזכיר הכתוב ורבים נאלה עב"ל, אין תשובתו מספקת, כי מדוע לא נזכרו בדברי הימים
שהזכיר גם עוד כמה דורות שאין הכוונה שם בעבור הירושה והנחלה, כ"א להתיש, וכן
הזכיר גם בריעה אשר נולד לאפרים בזקנותו ולא הזכיר בתורה ורבים כמוהו, אבל באמת
אין צורך להשיב על הטענה הזאת, כי באור אשר הולדת, אם תוליד, ולא בעבור שאמר לו
כן הוא חיונ שיליד, ומלאנו רבים שנא אשר במקום אם, וגם הרמב"ן פי' לשון עמיד בשם
אונקלום וחזק דבריו באמרו כי דברי הנביא לא יהיה לריק, אבל לא ידעתי איך יהיו לריק
אם לא התנא בלשון ברור שיליד, אבל אמר אם יוליד, יקראו על שם אחיהם, ואין בלשון
זה חיוב או הנעשה או נבואה, ואמר זה פי' מדעתו שהוא עבר ממש כפי' הרש"ם שאעתיק
עוד, אמנם הרש"ם מפרש הולדת עבר ממש, וז"ל ומולדתך, בניך או בני בניך שולדו לך
אחרי באי נאילו שבע עשרה שנה שהייתי באן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שנתי כי אם
בתי אבות כי כל שנתיים נפש שהיו בשעת ביאת יעקב בין בנים בין בני בנים היו בתי אבות
ולהם נתחלקה הארץ כדאמרינן בבבא בתרא, וכדכתיב בפיתח אפי' בני פרוץ לחרן משפחת
המלכני לממול משפחת החמולי (במדבר כ"ו כ"א), וכן בני בלע ארד ונעמן וגו' (שם מ'),
וכתיב לבסוף לאלה חלק הארץ בנחלה וגו' (שם נ"ג), לשמות מטות אבתם ינחלו (שם
נ"ה) וכן בני בניו של יוסף שולדו אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם והיו בתי אבות
כדכתיב בפרשת פינחס עב"ל, וגם לפירושו יקשה מדוע לא נזכרו שמותם בכל המקרא, ואף
לא בד"ה, אמנם המתרגם האשכנזי עשה זמן מורכב מעבר ועמיד, וז"ל המעיין יראה שכפי
הכוונה הזמן מורכב מעמיד ועבר (ערלייגט האבען ווירסט), שבעת שירדו בניו לנחלה אז
מיהו ההולדה עברה, לא עתידה, לפיכך אמר בלשון עבר, הולדת אחיהם, ביוצא בזה איש
וגו' ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' (ויקרא י"ז ד'), הזמן הזה מורכב מעבר ועמיד
(וויירד ניכט געבראָהט האבען), וז"ל שבעת הזמנים תהיה מנועת הכנאה עברה, לפיכך אמר
בלשון עבר הביאו, ואילו אמר יביאו היה משמע לאחר הזמנה, ואינו כן שבעת הזמנה לך
שמהו הכנאה אל פתח אהל מועד בעבר נבר עב"ל המתרגם האשכנזי: לך יהיו, לא יהיו
במנין

ו י ח י מח

תרגום אשכנזי שנו

וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הִוא
בֵּית לָחֶם: (ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־

אֵיךְ בַּעֲרוֹב זֵיא דְאֻועֶלְכֶסֶט
אוֹיף דַּעַם וּועֶגע נֶאָךְ אֶפְרַת;
דֵּיא שְׂטֶאדַט הֵייסַט נוֹן בֵּית
לָחֶם. (ח) אַלֶם יִשְׂרָאֵל יִיֶסֶף'ס

קִינֵי

רש"י

תרגום אונקלוס

תָּפֶן בְּאֶרֶץ אֶפְרַת הִיא בֵּית לָחֶם: (ח) וַחֲזָא
וּמוֹקֶבֶת בְּכַנְרָה: וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם. וְלֹא
הוֹלְכִתִּיהָ אִפְי' לְנִית לִיֶם לְהַבְנִיֶסָה לְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל

וידעתי שיש בלנך עלי אבל דע לך שע"ס הדיבור קנרתיה שם שהיא לעזרה לבניה נשיגלה אוחס
בנזר אדן והיו עובדים דרך שם ילאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם ורחמים שנאמר
קול ברמה ושמע וגו' והקנ"ה משיבה יש שבר לפעולתך נאם ה' ושנו בניס לגבולס (ירמי' ל"א)
ואנקלוס תרגם ברוב ארעא כדי שעור חרישת יום ואומר אני שהיה להם קלב שהיו קורין אותו
בדי מחרישה אחת קוריא"ל דא בלעז נדאמרינן ברוב ומני כמה דמסיק חעלא מני כרנא: (ח) וירא
ישראל את בני יוסף. נקא לברכס ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעמיד ירבעס ואמאב ללאת
מאפרים ויהוא ובניו ממנשה:

ויאמר

ב א ו ר

בדרך בטחע פתאום ולא יכול לקברה שם כי איך יעזוב את בניו ואת מקומו בדרך וילך
מהרה עמה למערת המכפלה ואיה הרופאים לחנוע אותה וזה טעם עלי ואע"פי שמערת
המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום הי' יעקב נבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא
יגיעו שם רק בימים רבים וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו עב"ל, ונראה
לי כי הקפידו להקבר דוקא במערת שדה המכפלה כדי להקבר בקרקע שלהם, כי אע"פי
שחזן ה' להם את הארץ, מ"מ היתה עדיין מחוסרת גובינא להם, ולא היו ראשים לקחת
בחזקה עד בוא הזמן המוגבל, והסנה ביאר השם בעלמו במראה בין הנתיבים באמרו ודור
רביעי ישבו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה (שם ט"ו י"ו), ולכן לקח אברהם את
מערת המכפלה לקבורת אשתו בנסף מלא, והי' זה אחר מראה בין הנתיבים, ושמה קובר
אברהם וגם יצחק, ולא הוכרח יצחק לכוות לבניו על זה כי מת שם בחברון כמפורש בפ'
וישח, וגם יעקב הולך לקנות חלקת השדה אשר עם שנס במאה קשיטה, ולכן יעקב שמת
במלרים הולך לכוות לשאת אוחו לשם תיכף אחר עבור ימי בניחו ולקברו דוקא במעל' ההיא,
ולא כוה לקברו בחלקת השדה אשר עם שנס שהי' שלו, אולי הי' מתיירא פן יחגרו נס
מלחמה אנשי העיר על אודות שמעון ולוי שהרגו כל אנשי לפנים, גם לפי שהי' רולה להקבר
דוקא עם אבותיו באמרו קברו אחי אל אחתי (לקמן מ"ט כ"ט), ולפי שידע יעקב שיש סיפוק
ביד יוסף להוליכו שם מיד כי הוא מושל במלרים לכן השביעו להוליכו מיד אחרי מותו, אבל
יוסף שידע שאין לאל יד אחיו להוליכו אחר מותו מיד לא"י וחולי יעכבו המלרים על ידס,
לכן לא כוה להם להוליכו מיד אחר מותו רק אחר להם, פקד יבקד חלהיס אחנס (נשיגלו
ימי העינוי אשר נגזר עליכס והעלה אחנס חל הארץ, אז) והעלהם את עלמתי מזה (שם
נ"ב כ"ה), ולפי שאז יבנשו את כל ארץ כנען לכן לא הקפיד לומר להם לקברו דוקא במערת
שדה המכפלה, כי כל הארץ שלהם היא, גם לא כוה להם לקברו שם למען יקבר עם אבותיו,
לפי שחש אולי תפול חברון והמערה בחלק שאר השבטים ולא יניחו לקברו שם, או הוא
עמנו לא הי' רולה להקבר בחלק שאינו לבניו, כאשר הי' באמת שחברון נסלה בחלק יהודה,
ועלמותיו קברו בשנס נמ"ש וחת עלמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממכרים קברו בשנס
בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שנס במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה
(יהושע ב"ד ל"ב), הנוונה בסוף המחזר ויהיו לבני יוסף לנחלה לצאר מדוע קברוהו שם,
כ"ו כ"ל: (ח) וירא ישראל את בני יוסף, ולהלן אומר לא יוכל לראות, רק באורו של
יוכל לראות היטב שיכירס, אבל ראה דמות אנשים, כי יש ראה דמות אדם ואינו מכיר

למות

תרגום אשכנזי

ויהי מח

קינדער געוואהר ווארד , שפראך ער : ווער זינד דיעזע? (ט) יוסף אנטווארטעטע זיי נעם פאטער : מינע זאהנע זינד עס, וועלכע מיר גאטט אללהיער געשענקט האט. יענער שפראך : פיהרע זיא דאך צו מיר הער, דאס איך זיא זענע. (י) ישראל'ס אויגן גען ווארען דונקעל פאר אלי טער, זא דאס ער ניכט גוט זעהען קאנטע; יוסף בראכט טע זיא צו איהם הין. ישראל קיסטע זיא, אונד אומארטעטע זיא, (יא) אונד שפראך צו יוסף: איך האבע ניכט געדראכט, דיין

בני יוסף ויאמר מי-אלה: (ט) ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר נתן-לי אלהים בזה ויאמר קהם-נא אלי ואברכם: (י) ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: (יא) ויאמר ישראל אל-יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים

אנגעזיכט וויעדער צו זעהען, גון אבער לעסט מיך גאטט אויך נאך דייען זאמען זע.

העו

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וואמר מי אלה. מהיכן ילאו אלו שאינן ראויין לברכה: (ט) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה ונקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקדש: ויאמר קהם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב ואנכי תרגלתי לאכריום קהם על זרועותיו (הושע י"א) תרגלתי רוחי ביעקב נשכיל אכריום עד שלקסם על זרועותיו: (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד: פללתי. לשון מחשבה כמו הביאו ענה עשו פלילה: ויולא

ישראל ית בני יוסף ויאמר מן אלוין: (ט) ויאמר יוסף לאביו בני אינן די יחבלי יי הקא ויאמר קריבינון בען לוחי ואברכיננו: (י) ועיני ישראל יקרן מפיבו לא יכיל למחזי וקריב ירהוון לותיה ונשיק להון וגפיף להון: (יא) ויאמר ישראל ליוסף למחזי אפף לא סברית והא אחזי יתי יי אף ית

בנך

ב א ו ר

דמות פניו: (ט) בזה, במקום הזה, וכן לא היתה בזה קדשה (לעיל ל"ט ל"ב), שבו נא בזה (במדבר כ"ב י"ט), כן פי' הרש"ם והרד"ק וכן תרגם אונקלוס, הכא, וכן מתורגם בל"א, אבל הרמב"ן כתב ח"ל לא הי' יוסף כריך להודיע לאביו כי במנרים נולדו לו שהרי בשפירש ממנו לא היה לו אשה ובנים והוא אמר לו כבר שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים, ונראה לי כי פי' בזה בענין הזה שאמרת שנתנס לי השם קודם בואך אלי מצרימה והם אשר אמרת עליהם שהם לך זכר ובהם הבערה בזה המלך (אסתר ב' י"ג), ויאמר נתן לי אלהים שעשה לי השם נסים עד שנתן לי המלך האשה והיו לי הנסים האלה ממנה עכ"ל, וכן פי' ר"ע ספורנו מלת בזה: קהם נא אלי, הקריננס לפני, או הולכנס אלי, וכן תרגם אונקלוס, וכן מתורגם בל"א: (י) לא יוכל לראות, הישכ, כן פי' הרש"ם והרמב"ע ור"ע ספורנו, וכן מתורגם בל"א: (יא) ראה, מקורי, במה חאום, ובא שלא במנהיג כמו למ"ה ה"א שנת המקור ממנו נהשתנות ה"א לתי"ו, ולפי דעת קצת הו"ו היתה היא במקום ה"א וכת"ו נוספת, ונא כאן בלי השתנות כמו למען עשה ביום הזה (לקמן ל' ב'): לא פללתי, מהכ"י אנרנאל פי'

גם את־זרעה: (יב) ויוצא יוסף
 אתם מעם ברכיו וישתחו לאפיו
 ארצה: (יג) ויקח יוסף את־שניהם
 את־אפרים בימינו משמאל
 ישראל ואת־מנשה בשמאלו
 מימין ישראל ויגש אליו:
 (יד) וישלח ישראל את־ימינו

הען. (יב) יוסף פיהרטע זיא
 פאן זייגען קניען הערפאר,
 אונד ביקטע זיך פאר איהם
 צור ערדע. (יג) זאראן נאיהם
 זיא יוסף בידע, אפרים אין זייג
 נער רעכטען, אלוא צור לינג
 קען ישראל'ס, מנשה אבער
 אין זיינער לינקען, אלוא צור
 רעכטען ישראל'ס. אינד פיהר=
 טע זיא צו איהם הין (יד) ישראל
 שטרעקטע זיינע רעכטע, אונד
 לעג=

וישח

ר ש י

תרגום אונקלוס

בנה: (יב) ואפיק יוסף יתהון מן קדמוהי
 וסגיד על אפיה על ארעא: (יג) ודבר יוסף
 ית תרויהון ית אפרים בימיניה מסמאלא
 דישראל וית מנשה בסמאליה מימיניה
 דישראל וקריב לותיה: (יד) ואשיט ישראל
 ית

(יב) ויולא יוסף אתם. לאחר שנסקס
 הוליאס יוסף מעם ברכיו כדי ליאנ' זה
 לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם
 ולברכס: וישתחו לאפיו. נשחור לאחוריו
 מלפני אביו: (יג) את אפרים בימינו
 משמאל ישראל. הנא לקראת חנורו ימינו
 כנגד שמאל חנורו וכוון שהוא הנכור
 מזומן

ב א ו ר

פי' מלאך חפל', ור"ל לראות פניך לא הייתי מתפלל עליו להיותו צעירי חפלת שוא, והנה
 עם שפירושו נכון ובענינו, אמנם אינו כהוראת המלה, כי לא מלאנו הפעל אשר הזה על
 ענין חפלה כ"א בננין התפעל, אבל רש"ס וראב"ע ורד"ק (בשרשים שרש פלל) פי' מלאך
 דין ומשפט, מן ונחן בפללים (שמות כ"א כ"ב), וכן פי' שם הרד"ק פסוק הביאי ענה עשי
 פלילה (ישעי' י"ו ג'), מלאך משפט, שהוא כפל לשון ענה, כדרך הננואות, וכן פירש"י שם,
 ופה העתיקו רש"י בסוף לענין המחשבה שהוא משפט הופש בין דבר והפכו (אורטהיל בל"א),
 והכוונה לא שפסטי בעלמי שאוכל עוד ראה פניך, וכן ת"א לא סנרית, וכן מרגס יב"ע לא
 חשיבית, וכן מתורג' בל"א: (יב) ויוצא יוסף אתם, לאח' שנסקס הוליאס יוסף מעם ברכיו
 כדי ליאנ'ס זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכס, (רש"י), והראב"ע כתב
 שצריך להיות מאוחר, ור"ל אחר ויש את אפרים לפני מנשה (פסוק כ'), שאז הוליאס וישלח
 לביחס אחר שברכס, ולא העמידם עתה לימין ולשמאל ישראל, רק מתחלה כשהגיש אליו
 לחבק ולנסקס העמידם בין ברכיו זה לימין וזה לשמאל, ואז יעקב שכל את ידיו וברכס, ואח"כ
 הוליאס יוסף מעם ברכיו וילכו להם, ועפ"ז הולך ג"כ לדחוק ולפרש, ויקח יוסף את שניהם,
 וכבר לקח כשהגיש אליו, ולא ידעתי מי הכריחו לכל אלה הדוחקים, אבל הנכון כפשוטו כי
 כשהגיש אליו לקחם יעקב בין ברכיו ממש בדרך השחוקים, ולא הקפיד אז על סדר עמידתם
 כי לא ברכס עדיין, ואח"כ כשראה יוסף שרובה לברכס לקחם מעם ברכיו והעמידם ללדדו
 על הסדר הנכור לימין והלעיר לשמאל, ובע"ז רש"י ז"ל: מעם ברכיו, מלת עם פירושה לפעמים
 סמוך, כמו מעם השלחן (שמאל א"ב ל"ד), הם עם יבוס (שופטים י"ט ז"א), פי' סמוך
 ליבוס, והכוונה פה מבין ברכיו: (יג) את אפרים בימינו, (שהוא) משמאל ישראל, כן מרגס
 יב"ע, וכן מתורגס בל"א, כי הנא לקראת חנורו ימינו כנגד שמאל חנורו וכוון שהוא הנכור
 מזומן לברכה: ויגש אליו, שצורו ויגיש אליו, וכן מתורגס בל"א: וישח

שכל

תרגום אשכנזי

ויחי מח

וַיֵּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא
הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׂמָאוֹ עַל־רֹאשׁ
מִנְּשֵׂה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי מִנְּשֵׂה
הַבְּכוֹר: (טו) וַיְבָרֵךְ אֶת־יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכִי
אֲבֹתָי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק
הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מֵעוֹדֵי עַד־

לענטע זיא אויף אפרים
הויפט, דער דאך דער יונג
סטע וואר, זיינע לינקע אבער
לענטע ער אויף מנשה'ס
הויפט; ער לענטע זיינע הענט
דע מיט בעראכט ודען איי
גענטלך וואר מנשה דער
ערשטגעבארנע, (טו) זיינע
טע יוסף, אונד שפראך: דער
גאטט, פאר וועלכעס מיינע
פאטער אביהם אוד יצחק
געוואנדעלט האבען, דער מיך
געוויידעט האט, זייטרעם איך

היום

תרגום אונקלוס

רש"י

מוזמן לכרכה: (יד) שכל את ידיו כתרומו
אחמין כהשכל וחכמה השכל את ידיו
לכך
אחמין לידוהי ארי מנשה בוכרא: (כו) וברך ית יוסף ואמר יי
די פלחו אברתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דון יחי מדאיתני עד

יומא

באור

(יד) שכל אח ידיו כי מנשה הבכור, הרשע כי מלאין סכל שהוא לשון אדם מעוקס ונפתל, כמו
סכל רא אח עלת אחיתפל (שמואל ב' ט"ו ל"א), כי הסמך הש"ן השמאלית י ואו זה תחת זה, וכן פי'
הרלב"ג והכוונה שעות את ידיו וסס ימינו לפאת שמאלו ושמאלו לפאת ימינו, אמנם רש"י
והראב"ע והרד"ק בפרשים שרש סכל פירושו מלאין חכמה ועל דרך המליצה חמר בן נחילו שם חכמה
בידיו לעשות בן כהשכל ודעת מה שעשו, וכן ח"א אחמין לידוהי שכל שיעורו נחן ידיו כהשכל,
וכן מתורגם בל"א: כי מנשה הבכור, הראשע פי' אעפ"י שמנשה הוא הבכור כמו כי עם
קשה ערף הוא (שמות ל"ד ט'), אבל הרד"ק פי' כפשוטו נחן ידיו כשכל כי מנשה הבכור והיה
לו לתת ימינו על ראשו אם לא שכל והבין נרוח נבואה כי היה קטן בכרכה וזהו עשם שכל
כי אם היה נוחן ימינו על ראש מנשה מה שכל היה בזה בן הוא דרך העולם, וכן פי' רש"י
בפשוטו השכל את ידיו לכך מדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"י לא את ימינו עליו,
ובן ח"א, ארי, וכן מתורגם בל"א: (טו) וברך אח יוסף ואמר, ר"ע ספורנו פי' אהם שני
דברים שנתחלה בך את יוסף עכמו, ולא פירש בכסוק הבכרה, ואח"כ חמר האלהים אשר
התהלכו וגו', וברך את בניו, והוא דחוק כי מדוע יברכו עכמו, הלא ברנו אח"כ בן יתר
בניו, והנכון כי כונת ויברך את יוסף על בניו כמ"ש הרשע"ס כי ברנח הבנים היא ברנח
האב, וכן פי' הרמב"ן: האלהים אשר ההלכו וגו', עד סוף הפסוק, כל המתאר הזה הוא
גושף בלתי גשוף כי לא נאמר כאן לא מעשה ולא תפלה, ואם הוא שב על פסוק שלאחריו,
הנה בפסוק שלאחריו נזכר נוסחו בפני עכמו, המלאך הגאל וגו', שאיננו רק שלית הסם,
והמפרשים לא פירשו דבר זה, לכן נראה לי שהוא מקרא קצר, ושעורו כשלומו בן הוא,
הזלזלים אשר התהלכו וגו' עד היום הזה, יסלח את המלאך הגאל אתי מכל רע שיברך את
הנערים, והוא כענין שאמר אברהם אל עבדו וקן ביתו, ה' אלהי השמים אשר לקחני מביט
אבי ומארח מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, הוא יסלח
מלאכו לפניך וגו', ואח"כ מלאתי שם ר"ע ספורנו פי' בן: הרעה אחי, לשון מרעה, ולא
גמלא ככל המקרא רק בבניו הקל פון פעם ח' בהשעיו, בירעם כחם לבנו (תהלים ע"ח

ט"ו

היום הזה: (טז) המלאך הגאֵל
אתי מכל־דע יברך את־הנְעָרִים
ויקרא בהם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתָי
אֲבָרְהָם וַיְצַחֲקוּ וַיִּדְגּוּ קָרֵב בְּקָרֵב

כין, ביו אויף דיעוען טאג,
(טז) דער ענגעל, דער מיך
פֿאַן אלעם איבעל ערלאַזט
האַט, זענגע דיעוע קנאַכען!
דורך זיא וועררע מיין נאמע
אונד דער נאמע מינע פֿאַ
טער אברהם אונד יצחק גע
נאנט, אונד זיא זאללען זיך
שטאַרק פֿערמע־ען אים

הארץ

ר ש י

תרגום אונקלוס

לך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הנכור
וחף על פי כן לא שת ימינו עליו:
(טז) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל
להשליח אלי בלתי כענין שנאמר ויאמר
אלי מלאך הצלהים בתלום יעקב וגו'
אנכי הצל בית אל: יברך את הנערים.
מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפרים

יִמָּא הַדִּין: (טז) מְלֹאכָא דִּי פִּרְק יְחִי
מִכָּל בִּישָׁא יְבָרַךְ ית עוֹלִימָא וַיְחַקְרֵי בְּהוֹן
שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתָי אֲבָרְהָם וַיְצַחֲקוּ וַיִּבְנִינֵי
יִמָּא יִסְגּוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אַרְעָא:
וחזא

ב א ו ר

ע"ב) וגם אם חילוק נוסחאות יש, כי נקלטים נקוד וְיִבְנִינֵי, וכן הסנים בעל מנחה שי,
ודבריו נאמרו מחד ע"פ ספרים כ"י מדוייקים, וכן מלאחי בתנ"ך ישן נושן כ"י על קלף,
ובתנ"ך ד' אמשטרדם של יוסף עטיאש, ובתנ"ך ד' ברלין שנת תנ"ט). וגם אם יהיה שם
נקוד פתח, אפשר שהוא מבנין הקל כחבריו, ולא יהיה נודד, והסתח להרחבת הרי"ש, כי יש
לה ג"כ לשעמים דין הרחבה, וכן משמע מרד"ק בשרשים שרש רעה, ועל כל פנים גם הקל
ממנו פעמים פעל עומד כמו יהיו רעים במדבר (במדבר י"ד ל"ג), לרעות בניים (ש"ה ו'
ג'), ופעמים יולא כמו לרעות את כאן (לעיל ל"ז י"ג), וכן כאן הוא יולא: מעודי, מורה
על הזמן שנתחלת ההוי' או אם הוא על עשיית אחזה דבר מורה על זמן התחלת העשי'
ובאורו פה מוזן היותי: (טז) ויקרא בהם שמי, לשון הרמב"ן אמר ר"א שנקראו ישראל על
שם אפרים כאשר הם נקראים זרע אברהם יצחק ויעקב, ואינו נכון כי הכתוב אמר בהם
והנה לא נקראו על שם מנשה ואולי בעבור שיקראו בית יוסף (ולפי דעתי ג"ו אינו נכון כי
לא נקראו בית יוסף רק י' הזנטים, ושנים האחרים נקראו יהודה, גם לא הוחל להם
השם בית יוסף רק אחר שאלך ירבעם הרשע ע"ש שהיה משבע אפרים והי' המלך הראשון
להם, ובלי ספק לא כוון יעקב בברכתו ע"ז, כי לא לברכה יחשב להם חלוקת המלכות,
אך בעבור עינם הי' להם זאת, ונשפך עי"ז דם אלפים ורבנות מישראל), והיכון שיעמוד
זרעם ושם ויהיה שם אברהם יצחק ויעקב וזכר בהם לעולם עכ"ל, וכ"ס הרש"ס שיח' זרעם
זרעם וזרע זרעם, והיא ג"כ כוונת המחורגם לל"א. ור"ע ספורנו כתב וז"ל ויקרא בהם וגו'
ויצחק, לא שם תרח ונחור כי הנדיקים לא יקרא עליהם שם אבותיהם הרשעים וכן בהפך
כאמרו ז"ל (סנהדרין כרק אלו הן הנחנקין) דקרינן לרשיעא אפילו בר לדיק' רשיעא בר
רשיעא שלא יתיחס לאביו הכדיק אבל יתיחס לאחיה מאבותיו הרשעים ולכן היפלט עליהם
שהיו מוכנים ונעזרים לעבודת האל ית' באופן שיכיו רחיים להתיחס לאברהם וליצחק על דרך
יחד לבני ליראה שדך (מהלויס פ"ו י"א) עכ"ל: וידגו, הענין המורה על דגוי היס יש לו שני
שרשים בלש"הק, א' שרש דגה, וממנו כל שם דגה [שהוא שם הכולל כל המין, וזמלכ פ"א
לזם פרטי, ממעי הדגה (יונה ב' ב')] הנמצא במקרא, וכל שם דג (שהוא שם פרטי לאחד)
ודגים (שהוא הקבוץ מן השם הפרטי) והראיה שרשם מנחי ל"ה, מן הסמיכות של דגה ודגים
ומן הכנויים של דגה ששמו קצץ הפ"ח לש"א, (אלא כמשפט נמי העי"ן בעבור הוה שאחריו
שהוא במקום עי"ן הפעל) כמו מן דגה בְּדָגַת הַיָּם (לעיל א' כ"ו וב"ס), וימת את דְּבָרָם
תהלים

לאנדע. (יז) אלס יוסף מערק: **הארץ:** * (יז) **וירא יוסף כי ישיב**
מע, דאס דער פאטער זינע
רעכטע האנד אויף אפרים'

קוזא יוסף'ס ארם וזע, הויפט

תרגום אונקלוס

וכנים ואין עין הרע אולטת נהם: (יז) **והוא יוסף ארי שני אבותי יד ימיני**
ויתמוך

ב א ו ר

(הלים ק"ה ב"ט), ומן דגים נאמר נקנון דג' היס (לעיל ט' ב'), ומלת וידנו פה הוא פעל
נגזר ממנו, ולא נמלא עוד פעל משרש זה, ושרש ב', דוג, וממנו נמלא שם המין, מביאים
דאג וכל מבר (נחמי' י"ג י"ו), בהתחלפות האל"ף תחת ואל"ו ע"פ, ומן השרש הזה נמלא
לדגגים רבים (ירמי' י"ו י"ו), כן כתיב, והקרי לדגגים, יעמדו על דגגים (יחזקאל מ"ו י'),
קרי וכתיב בוי"ו, זאנו הדגגים (ישעי' י"ע ח'), קרי וכתיב בוי"ד, והם שמות האחר לתופשי
וכידי הדגים, ונמלא גם משרש זה פעל אחד, לדגגים רבים נאם ה' ודגגים (ירמי' י"ו י"ו),
והונח על מלכת לידת הדגים, והנה מלת וירנו פה הוא פעל הנגזר מן שם דג על כוונת
הריבוי כמו דגים, כי המין הזה יתרנה נטבע יותר מכל מיני בעלי חיים, ולמ"ד לרוב כמו
שכתבנו בהקדמת החבור היא להורות על הפרט שאחרי הכלל, והשעור יהיו כמו דגים בענין
הדגוי לבד, אמנם בלשון ארמי לא נגזר פעל משם זה, לכן אנקלוס תרגם וכינוי ימא יסגון
עשה ממנו שם, והוסיף כ"ף הדמיון, ובמלת יסגון כלל גם תרגום מלת לרב, וגם בל"א
לא נמלא פעל מן השרש הזה על כוונת הריבוי, כי מלת (פיטען) הנמלא בל"א אינו מורה
רק על לידת הדגים ולא על הריבוי, לכן אינו מתורגם בל"א רק לפי כוונת הריבוי הרב
מאד: (יז) וירא יוסף כי ישיב אביו וגו', א"ת, שוי, בלשון עבר, ובתרגום יב"ע מכוון
יותר לפי באור המלה שמתורגם בו, מאוי, לשון בינוני, שדרכו לבוא הרבה פעמים בלשון
עתיד, משא"כ עתיד במקום עבר הוא נמלא מעט במקרא, והולכנו לדחוק ולפרש כן מכת
ב', סבות, האחת, לפי שתרגמו, וירא, לשון ראוי' ממש, כי א"ת וזוא, ויב"ע תרגם ומאח,
זהו אינו נופל רק על מעשה שבכר עבר או לפחות שהותחל קלת ממנו, השנית, כי העשי'
הוא כבר היתה קודם הנרבה, וענין זה וירא יוסף וגו' היתה אחר הנרבה, כפי ההנחה
הפשוטה בפסוק, ולפי הסנה השנית היתה ידק יותר תרגומו של אנקלוס משל יב"ע, כי אם
הי' ענין וירא יוסף וגו' אחר הנרבה, הנה כבר עברה שימת ידיו עליהם כולה, ולא הי'
הענין הזה באמצע שימת ידיו. אולם מה נעים פה באור המתרגם האשכנזי, שתרגם וירא
לשון הבנה ולא ראוי' ממש, כמו שמלאוהו הרבה על הכוונה הזאת, ומלת ישיב עתיד
בהוראתו הפשוטה, ויהי' על אופן זה, כי בתחלה בהרמת ידיו של יעקב ובהושטתו אותן
טרם הניסן על ראשיהם, הביר שרוננו להשית יד ימינו על ראש אפרים, ומאן את ידו
להסיר אותה מעל ראש הנעיר ולשומה על ראש הנגזר, ודבר דבריו אל יעקב, ויעקב השיב
לו ידעתי בני ידעתי וגו', והיה כל זה לפני הנרבה, אלא שלא להפסיק הענין גמר הכחוב
את כל ענין הנרבה, ואח"כ חזר לספר את הנעשה מקודם, ויבואו הוראות הזמנים על נכון,
ואין זה בכלל אין מוקדם ומאוחר בתורה, כי הכלל הזה נאמר על שני מעשים מיוחדים שנכתב
בראשונה את הנעשה לאחרונה, אבל בסיפור אחד אשר יש בו גם איזה עניינים פרטיים
שאינם עקריים כ"כ, דרך המספר הנזון לספר תחלה הדבר העיקרי בדרך כלל, ולא יפסיק
בדבריו להודיע בסיפורו הכללי גם את הפרטים ההם, כדי שלא לכלכל דעת השומע, כי
אולי לא יבין בוונת המספר איזה הוא הדבר העיקרי אשר בוון עליו המספר, ואח"כ יספר
הפרטים אשר נעשו ערם שנעשה הדבר העיקרי שכבר סופר אותו, ולפי באור המתרגם לל"א
יתיישב ג"כ ספק עלום כי לדברי המפרשים שהי' זה אחר הנרבה, מה ראה יוסף להמתין עד
אשר הנרבה, ומה יתן ומה יוסיף בהסרתו את ימינו מעל ראש אפרים אחר הנרבה נעת
שיעקב מעצמו הי' דעתו להסיר ידיו מעליהם, אם כבר נעשה כן בשעת הנרבה שהוא הזמן
העיקרי אל הוכחם הסגולה לאחד על האחר, וכן פי' הרש"ם וז"ל כי ישיב, קודם שנכנס
אל הארץ (י"ז) ויחזק יוסף את ידו על ראש אפרים וידו על ראש בני ישראל

וראה

הויפט לענען וואללטע, מיס-
 פיעל עם איהם; ער פאסטע
 זיינעם פאטערס האנד, אום
 זיא פאן אפרי'ס הויפט אויף
 מנשה'ס הויפט צו ברינגען,
 (יח) אונד שפראך צו זיינעם
 פאטער: ניכט אלזא מיין פא-
 טער! דיעזעס איזט דער
 ערשטעכארענע! לעגע דיינע

וירע בעיניו ויחמך יד-אביו
 דהסיר אתה מעל ראש-אפרים
 על-ראש מנשה: (יח) ויאמר יוסף
 אל-אביו לא יכן אבי כי-זה
 הבכר שים ימינה על-ראשו:
 (יט) וימאן אביו ויאמר ידעתי

רעכטע אויף זיין הויפט! (יט) דער פאטער וויינערטע זיך, אונד שפראך: איך ווייס עם,
 בני

תרגום אונקלוס

על רישא דאפרים וביאיש בעינהו וסעד
 ידא דאבוהג לאעדאה יסה מעל רישא
 דאפרים לאנחותה על רישא דמנשה: (יח) ויאמר יוסף לאבוהג לא
 כן אבא ארי דין בוכרא שו ימינה על רישיה: (יט) וסריב אבוהג
 ואמר

ב א ו ר

וראה יוסף שכל את ידיו (הוא סוף הדבור, ע"ש שדפס בשבט, זאח"כ מתחיל הדבור
 בפסוק י"ח), ויאמר יוסף אל אביו לא כן אני, אין לפרש ולומ' לא יפה אתה עושה חלא
 הי' לו לשאל לאביו מדוע אתה עושה כן חלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הננים
 כמו שאתה סבור שלא דקדקתי להניחם כסדר לפי ימינך ושאלך לתת הכבוד לימינך והלעיר
 לשמאלך חלא בימיני לקחתי הכבוד והלעיר בשמאלי עכ"ל: ויחמך יד אביו, הרימה מעל ראש
 בנו ותמכה נידו: להסיר אתה מעל ראש אפרים, (כדי לשומה) על ראש מנשה, וכן כל
 לשון הסרה כתוב בקינר, סורה אלי אל תירא (שופטים ד' י"ח), סורה משם לפנות אלי,
 ויסרו אליו (לעיל י"ט ג'), סרו משם לבא אליו, (הרשב"ם), ולכן תרגם אנקלוס מעל רישא
 דאפרים (לאנחותה) על רישא דמנשה, הוסיף מלת לאנחותה לכוונה הנזכרת, ועל כוונה זו
 תרגם המתרגם לל"א נמלת (בריינגען) ועי"ז לא הי'רך להוסיף מינה אחרת: (יח) לא כן
 אבי, לא עשיתי כן חלא הכבוד הנאתי לימינך והלעיר לשמאלך אמר לו יעקב ידעתי בני
 ידעתי כי חכם אתה והניחותם כסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על
 הכבוד אבל אני מתכוין לתת ימיני על הלעיר שהוא לימינך. (הרשב"ם): ימינך, תאר אל היד
 שנלדו הימני, וכנה היד בלשון זכר (עם שעל הרוב כנה אותה הכתוב בלשון נקבה), כמו
 והנה יד שלושה אלי והנה בו מגלת ספר (יחזקאל ב' ט'), יכתב ידו לה' (ישע' מ"ד ה'),
 וכן נלכ ימינו כלר (איכה ב' ד'), או ירבה לומר יד ימינך כלומר יד לך הימין כמו יד ימינו
 (הרד"ק בשרשים שרש ימן), ולי נראה בדבריו האחרונים, כי אם הוא תאר אל היד, ראוי
 לתנר הכנוי אל המתואר ולא אל התאר, וראוי להיות במקום יד ימינו, ידו הימנית, ועוד
 שראוי להיות התאר בל"ג, ואע"פ שהפעלים או המלות המתלוים אל היד יבואו לפעמים בלשון
 זכר, אין זה זרות גמור, כי בהקדים הפעל אל נוסח המתאר לא ישמור לא את המין ולא את
 המספר כמו ויהי אנשי' (נמדב' ט' ו'), ולא אמר ויהיו, ולא נמכח נשים יפות (איוב מ"ב
 ט"ו), ולא אמר נמלאו, כי יהי' נערה (דברי' כ"ב כ"ג), ולא אמר תהי', והוא הנקרא בל"א
 (ווערבוט חיטפערסאנחוי, עם ווערדען), וכן והנה בו בל"א (עם חיזט דמריק), עם שנא אמר
 הנושא, שהענין הזה נקרא בל"א (נייטרופן), ולא נמלא בל"הק, אבל יבוא בל"הק פעם בל"א,
 ופעם בל"ג, ולא יקפיד הכתוב על זה, אבל התואר המתלווה אל העלם בשרש זה יבוא תמיד
 בל"ג, ולכן לא מלאנו לעולם ידו הימני או ידו הימני, רק ידו הימנית: (יט) ידעתי בני

מיין וזאון! איך ווייס עס זאויך
ער ווירד צו איינעם פאלקע
ווערדען, אויך ער ווירד גראם
זיין, אלליין ויין קליינער ברוי
דער ווירד גרעסער זיין אלס
ער, אונד ויין זאאמע ווירד זיין
פאללער פֿעלקערשאפטען!
(כ) ער זענעטע זיא אלוז דא

בְּנֵי יִדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם
וְגַם־הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אֲחִיו הַקָּטָן
יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וּזְרָעוֹ יִהְיֶה מְלֶאֶךְ־
הַגּוֹיִם: (כ) וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

מל"ו י ש"מך

מאלס, אונד שפראך: דורך דך ווירד דא פאלק זי און צוקונפט דען זענען ערטהיי

ר ש"י

תרגום אונקלוס

שהוא הנכור: וגם הוא יהיה לגם ויגדל.
שעתיד גדעין לכח ממנו שהקטן: עושה
גם על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל
ממנו. שעתיד יהוה לכח ממנו שיגדיל
אח הצדק וילמד תורה לישראל: וזרעו
יהיה מלך הגוים. כל העולם יתמלא
בכח שמנו ושמו כשיעמיד חמה בכנעון וירק בעמק חילין: (כ) כד יברך ישראל. הכח לכך

וַאֲמַר יְדַעְנָא בְּרִי יְדַעְנָא וְאִף רַחֵם
יְהִי לָעַם וְאִף הוּא יִסְגִי וּבְרַחֵם אַחֵיהּ וְעִירָא
יִסְגִי מִנֶּיהּ וּבְנוּהִי יְהוֹן שְׁלִיטִין בְּעַמְמָא:
(כ) וַיְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל
(כ) כד יברך ישראל. הכח לכך

ב א ו ר

ידעתי, שהוא הנכיר כפירש"י, או שנוגת להניחם כסדר, כמו שפי' הרשב"ם: גם הוא יהיה
לעם וגו', היא ידועה אחרת, שגם זה ידעתי שיהי' לעם, וטעם הוקף שנמלת ידעתי השנית
משייב לפי' זה, וכן תרגם יב"ע, ידענא דהוא בוכרא חוק חכימנא דחוק הוא יהא לעם רב,
וכן מתורגם כל"א: ואולם, ואלא: מלא הגוים, מלת מלא הוא שם, ובכל המקרא הוא סמוך,
ולא נמלא המוכרת ממנו, כי קראו אחריו מלא (רמי' יב"ו), עס שהוא מעניינו, מ"מ
הוא משקל אחר, ולכן לא נודע אס המוכרת ממנו הוא מלא ע"מ ש'לום שנסתנה בסמיכות
לשא, ש'לום אחר (לעיל ל"ז י"ד), או משקלו גם במוכרת פעול כללם שאוד, תמור, וורה
בעלם על המלוי, עס שלפעמים אין הבונה על המלוי ממש, רק על הרבוי המובלג, והושאל
אליו השורש הזה להפליג הרבוי ע"ד גו"מא עד קלה האזרון כמו מלא ביתו כסף והבג (במדבר
כ"ב י"ח וב"ד י"ג), הנוונה על הרבוי המובלג מבסוף והבג מאסם מקום להניח עוד, ועל
כוונה זאת הושאל גם לדברים אחרים, ויסל מלא קומתו ארעה (שמואל א' כ"ח כ'), ונחב
הרד"ק בפרשים שרש מלא שכן הושאל לקנון הדברים כי הוא דומה לשלוי, אשר יקרא עליו
מלא רעים (ישעי' ל"א ד'), אמנם לדעתי מלת יקרא תורה על הקנון, אבל מלת מלא לא יורה
רק על הרבוי כמו המון רעים, אך גדול כמו ממלת המון שורה על הרבוי שאין למעלה ממנו
והכוונה פה כי גוים רבים ילאו ממנו, כ"פ הדאב"ע, וכן תרגם יב"ע, וכן מתורגם כל"א,
ואנקלוס תרגם ונבוי יהון שליטין בעממא, לא תרגם כפי כוונת המלות: (כ) ויברכם ביום
ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישמך וגו', כי פעמים לאמר שנקמו פה לא יתישבו
לפי דעת הזרשים: לאמר לאחרים, אולם לפי מה שכתבנו באורו בהקדמה, שורה כל"מ
על לשון האמר ממש יתישבו שיהס, כי הראשון יודיע לשון ברכת ועקב ודבריו ממש ומתחיל
בך וגו', והשני ברכת בני ישראל ולזונם ממש ומתחיל ישמך וגו' והנה עיקר המליצה ראוי'
להיות כן, ויברכם ביום ההוא יאמר בך יברך ישראל ויאמר ישמך וגו', הראשון ל' יחיד
על ועקב ולשון ענה לספר מה שנעשה כנר והשני לשון רבים ועתיד להודיע איך שיברכו בימי'
הבאים, אך לפי שהמקור בלאו עס אחת מאותיות כל"ם יבוא במקום העבר והעתיד, ואין
בו הוצאת המין והמספר, לכן בזה בו השלך העברי להשתמש בו בכל עניניו, ויוכן ענין הזמן
והמין והמספר כל"מ לפי עניינו: ישראל, עס ישראל, כ"פ הראב"ע, וכן מתורגם כל"א,
ופי' בך אל יוסף ידבר כי המתכרך נורעס יזב שמתכרך גם כן: כך יברך ישראל, איש איש

תרגום אשכנזי שמא

לעו: נאטט לאסטע דרך ווער-
דען וויא אפרים אונד מנשה!
ועטצטע אלוא אפרים פאר
מנשה. (כא) ישראל שפראך
צו יוסף: איך ווערדע נון שטער-
בען, נאטט ווירד אבער מיט
אייד ויין, אונד אייד אין דאז
לאנד אייערער פאטער צוריק
בריינגען: (כב) איך געבע דיר
איינען טהייל צום פאראויס
פאר

ישמעאל אלהים באפרים וכמנשה
וישם את אפרים לפני מנשה:
(כא) ויאמר ישראל אל יוסף הנה
אנכי מת והיה אלהים עמכם
והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:
(כב) ואני נתתי לך שכם אחד על-

אחד

תרגום אונקלוס

ר ש י

את בניו יברכס בברכתס ויאמר איס
לכנו ישמך אלהיס באפרים וכמנשה:
וישם את אפרים. בכרכתו לפני מנשה
להקדימו בדגלי' ובזכב' הנשיאים: (כב) ואני
נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק
בקבורתי וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר
בה ואי זו זו שנס שנאמר ואת עלמות
יוסף אשר העלו ממזרים קברו בשכם
על

ישראל למימר ישוינד יי באפרים וכמנשה
וישוי ית אפרים קדם מנשה: (כא) ויאמר
ישראל ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא
דיי בסעדיכון ויחיב יתכון לארעא דאבהתכון:
(כב) ויאנא יהיבית לך חולק חד יתיר על אהך
(יהושע כ"ד): שכם אחד על אחד.

ב א ו ר

את בנו: לאמר ישמך וגו', כשירצה אחד מישראל לנכד את בנו יאמר לו ישמך אלהים באפרים
וכמנשה: וישם את אפרים לפני מנשה, באמרו ישמך אלהים באפרים וכמנשה, וכן לשון
שימה נוסף בדברים, ואלה המשפטים אשר תשים לפנים (שמות כ"א א'), וזאת התורה אשר
שם משה (דברים ד' מ"ד), שימה בפיהם (שם ל"א י"ט), (הרשב"ם), וכן פי' הרשב"ע ורש"י
והרמב"ן. ועם שכבר הודיע דבר זה, כלל עוד כל הענין שפרט בסוף דבריו בקולר דברים,
כאשר אחרנו בהקדמה, שכן דרך מליטת הכתובים, ולכן הוסיף המתרגם האשכנזי מלת (ואני
זה) בתרגומו, שהיא מלה הנופלת בל"א על חזרת הסיפור פעם שנית בסוף בקולר דברים:
(כא) הנה אנכי מת, ויודע אני שאחרי מותי יהי אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם
לומר על אחד שנה שנאמר לאברהם: (כב) ואני וגו', באותה הארץ נתתי לך חלק אחד
יותר על אחד שנה ושנים כראובן ושמעון יהיו לי לקחת שני חלקים בארץ אשר אני ובני
עתידים לקחת מיד האמרי כרבי ובקשתי במלחמת יהושע, ואע"פ שכתוב ביהושע לא בחרבך
ולא בקשתך (יהושע כ"ד י"ב), אותו פסוק בגני מלכי האמורי מדבר, וכמו שאמרו חכמים
לרעה לא עברה את הירדן וכתוב ביהושע ואשלח לפניכם את הרעה ותגרש אותם שני מלכי
האמרי לא בחרבך ולא בקשתך (שם), זכותו של יעקב גרם להם, (הרשב"ם). ואני אומר כי
אף ששטות לשון הכתוב יורה בדבריו, עכ"ז הואיל ורובה להעזר מדברי חז"ל אומר כי הם
כנגדו, כי עם שאמרו כי הרעה לא עברה את הירדן, לא כוונו בזה לומר שלא הויקה רק
את האמורי היושב מעבר לירדן, כי כפי' אמרו שעמדה מלד זה של ירדן וזרקה את הארץ
לכד האזר, וכן אמרו חז"ל שתי לרעות היו אחת של משה ואחת של יהושע, באופן שהרעה
הויקה גם את אהר"ז העמים אשר מעבר לירדן מערבה, ויותר מזה כי מלאנו בחזרה מפורש
הפך זה, ושלחתי את הרעה לפניך וגרשה את האוי את הנעני ואת החתי מלפניך (שמות
כ"ג כ"ח), ולכן לריבים אנו לפרש כוונת יהושע באמרו רק שני מלכי האמרי בעבור חזקתם
וחקם יותר מכל ז' העמים, ולולי הרעה שעזרה לכלותם לא הי' סיפוק בידם לכלותם כמו
שהעיד הכתוב ואני השמלתי את האמרי מפניהם אשר כינה ארזים גב. וחסן הוא כאלו יים

BERESCHITH.

חרגום אשכנזי

פאר דייען ברודערן, דיא
איד פאן דער האנד דעם
אמורי אבנענאמען דורך מיון
שווערסט, אונד דורך מיינען
באנען.

ויחי מח

**אחיה אשר לקחתי מיד האמרי
בתרבי ובקשתי: פ**

רביע
ויקרא

חרגום אונקלוס

**די נסירית מידא דאמוראדה בצלותי
וברעויתי:**

וקרא

על אחיה: בתרבי ובקשתי. כזהרנו שמעון
ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם
להזדווג להם וחגרי יעקב כלי מלחמה
כנגדן. ד"א שנס אחד היא הנכורה שיעלו
בניו שני חלקים ושנס לשון חלק היא והרבה יש לו דומים במקרא חלקה שנס כי תשיחמו
שנס (תהלים כ"א) תשית זונאי לפני לחלקים. דרך ירחו שבאה (הושע ו') איש חלקי. לעבדו
שנס אחד (לפני ג'): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעושה מעשה אמורי. ד"א שהיה
לד אביו באמרי פיו: בתרבי ובקשתי. היא תכמתו ותפלתו:

ב א ו ר

(עמוס ב' ע'), גם כוונת לא בתרבי ולא בקשתי חזונה בדבריו שלא אחזו חרב וקשת בידם,
רק הכרעה כלתם אותם, כי הוא נגד פשוטו של מקרא, ויחסף סיון את כל עמו ויולא לקראת
ישראל המדברה וינא יהלם וילחם בישראל, ויכהו וישראל לפי חרב (במדבר כ"א כ"ג וכ"ד),
הנה באר בפירוש לפי חרב, וכן בעוג נאמר ועשית לו באר עשית לסיון מלך האמרי (שם
ל"ד), אבל הכוונה לא בתרבי ולא בקשתי כמו שפי' שם הרד"ק וז"ל פירוש אם לא הי' עזר
האל והוא ע"ד כי לא בקשתי אכנת וחרגי לא תושעני (תהלים מ"ד ז') עכ"ל, ויהיה שם
הכוונה על הסנה לא בסנת חרבך וקשתיך, ופה הכוונה על העשייה כי באמת היחה מלחמתם
בחרב וקשת, והראב"ע מפרש שהזכיר האמרי בעבור שאין באענה גיוס חזק כמוהו, הלא תראה
אזר שנהרגו שני מלכי האמרי הגדולים אמר יהושע לתת אתנו ביד האמרי (יהושע ז') עכ"ל,
אבל היטיב מכלם הרמב"ן וז"ל ועשם מיד האמרי כי ישראל לקחו הארץ תחלה מיד האמרי
כי סיון ועוג שני מלכי האמרי היו והמלחמה הראשונה והגדולה שהיתה להם בכבוש הארץ
היתה לבניו של יוסף עם האמרי היא מלחמת יהושע עמם (שהי' מזרעו), וכס נעשה הנג
הגדול בדכתיב אז ויהר יהושע לה' ביום תת' ה' את האמרי לפני בני ישראל וגו' (שם י' י"ב),
ומיד האמרי הי' חלק ונחלה לבני יוסף כפי שכתוב וילכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדה
ויורג את האמרי אשר בה (במדבר ל"ב ל"ט), וגם בני אפרים נחלו בכבוש האמרי כמו שכתוב
ויולא האמרי לשבת בהר חרס בחילון וכשעלבים ותכבד יד בית יוסף ויהיו למס (שופטים א'
ל"ה) עכ"ל, היולא מכל זה כי הרמב"ן והראב"ע פי' כוונת הפסוק על חלק הנכורה
אשר נתן לו, וגם רש"י פי' באחרית דבריו בן, ושנס לשון חלק כמו חלקה שנס (תהלים
ס' ח' וק"ח ח'), וכתב הרד"ק בפרשים שרש שנס שהיא מענין על שנס שניהם (לעיל ט' כ"ג),
שהוא החלק מה שעל הכתף שהוא כנגד הלוואר יקרא שנס, כי תשיחמו שנס (תהלים כ"א
י"ג), לנד אחד ולפאה אחת, דרך ירחו שבמה (הושע ו' ט'), על דרך אחת ולד אחד, לעבדו
שנס אחד (לפני ג' ט'), כלב אחד וברעת אחת, והכל ענין אחד, כי הכתף נקרא לד ופאה,
וכן הפאה וקראת כרף, ולכתף השנית (שמות כ"ז ט"ו ול"ח ט"ו), וכן ת"א חולק חד, וכן
מחורגם גל"א, אבל רש"י של המפרשים על עיר שנס, מלבד שהוא רחוק מפשוטו של מקרא,
הנה גם מלת אחד לא שייך אחריו, כי שם עלם מרע לא יחזרו עם שם המספר, ואין
לפרש בו אחד שם על חלק הנחשר בכתוב ולא על מלת שנס, כפי הנראה מלשון ח' של רש"י,
והיא שצונו נתחלק שנס, חלק אחד על אחיה, דאם בן ראוי להיות שנס בעצם מפסיק:
בחתו, כל ענה במקום בינוני כדרך הכתוב ונאיהו בניו נתן קד: אחד, כל נפתח גם כל
סמיכות, ח' תמיה יהי באמלע האמרי, ומלת אפרה תבא בסוף האמרי ח' כל אש"ף,
ועיין דקדוקו ומשקלו בפסיק באחד מאנו (לעיל ג' ב"ג), ובפרשת מולדת בפסוק במעט שנס
אחד העם (שם כ"ו י'), על אחיה, יתר על אחיה: איש לקחתי, כל עבר במקום עתיד,
כן פי' הראב"ע והראב"ע, והראב"ע כתב עוד וז"ל ואל תתמה על מלת לקחתי כי לאזר שהשם
בזנה נפה לאנניהם הם יסגנו שהיא שלהם וכן באר ליעקב לך אצננה ולורעך (שם כ"ט י"ג):